

DIANA VAITMONIENĒ

Lietuvių kalbos institutas
diana.vaitmoniene@gmail.com

Geolingvistinis Raseinių kalbos bendruomenės kompetencijos tyrimas

Dėl XX a. vyravusios struktūralizmo mokyklos sąlygos tarpdiscipliniškosioms tarmėtyros kryptims Lietuvoje nebuvo palankios, tačiau intensyvi politinės, socialinės, kultūrinės, demografinės padėties kaita koreguoja kalbą, ir tai skatina tyrėjus ieškoti naujų būdų kalbos variantų nagrinėjimui. Tyrimams tampa svarbūs ekstralingvistiniai veiksniai. Kintanti kalba XXI a. tiriama naujais – sociolingvistiniu, geolingvistiniu – požiūriais ir metodais.

Įvertinti priežastis, kaip ir kodėl kinta komunikacinius poreikius tenkinantis veiksnys – kalba ir jos atmainos, kas lemia kalbinį elgesį, gali paaiškinti pačių kalbėtojų vertinimai. Jie apima pasąmonėje susiformavusius kalbinių variantų vaizdinius, tarmiškai ir bendrine kalba kalbančio žmogaus stereotipus.

Tokie tyrimai leidžia iš paprastojo kalbos bendruomenės nario požiūrio konceptualizuoti tarmių ir bendrinės kalbos vertę ir vietą kalbiniame kontinuume.

Pranešime analizuojama ir pateikiama raseiniškių kalbinė nuovoka, t. y. mentaliniai tarmių ir bendrinės kalbos žemėlapiai, tarmių vertinimai ir vaizdiniai, taip pat nuostatos ir stereotipiniai tarmiškai ir bendrine kalba kalbančio žmogaus vertinimai. Didžiąją dalį respondentų būdingos teorinės žinios apie tarmes, tačiau geografinis ir geolingvistinis išprusimas yra gana ribotas.

Bendrinę kalbą raseiniškai dažniausiai sieja su vidurio Lietuvos teritorija, didžiaisiais Lietuvos miestais, etniniu Suvalkijos regionu ir artimiausiais rajonais.

Tarmiškai kalbančio žmogaus vaizdinys – gerbiantis papročius, tradicijas, patriotiškas, o bendrinės kalbos vartotojas – išsilavinęs, inteligentiškas, kultūringas miestietis, kalbantis taisyklinga viešąja kalba.